

STUDIE

STUDIE

Slovenská literatúra a kultúra v českej publicistike Františka Votrubu (1909–1918)¹

DANA HUČKOVÁ

Slovak literature and culture in the Czech journalism of František Votruba (1909–1918)

Czech-Slovak reciprocity was an integral part of the personal life program of František Votruba (1880–1953), which began in his his early youth, when he decided to leave his native Bohemia and move to Slovakia for work. In 1902, he came to Ružomberok to participate in the the publication of the newspaper *Slovenské listy*, which the publisher Karol Salva published in 1897–1900 to promote Czech-Slovak reciprocity. In the middle of 1903, he accepted Milan Hodža's offer to contribute to the the publication of the political newspaper *Slovenský týždenník*, newly founded by Hodža; he moved from Ružomberok to Budapest, where he lived until the beginning of 1911. He later joined of the "group of Pest residents", which co-created a new form of Slovak politics and culture. Through Hodža, Votruba became acquainted with the Slovak agrarian movement. He identified with the opinion that support for the Slovak national program should be sought among the Slovak farmers; the Agrarian movement should support them by solving their economic and social problems. Votruba added to that principal program his own ideas: the farmers' need for education and culture through popular and educational texts. From the end of the first decade of the 20th century until the war years, he published in Czech periodicals, informing the Czech public about Slovak political, economic, cultural and literary conditions; furthermore, he reminded Czech readers of the importance of Czech activities for the dynamism of Slo-

1 Štúdiá je výstupom grantového projektu VEGA 2/0066/20 Modernizmus v slovenskej literatúre II. Zodpovedný riešiteľ: Mgr. Michal Habaj, PhD. Doba riešenia: 2020–2023.

vak life, suggesting tasks for Slovakia. His goal was to promote the efforts of the first and second generation of the Hlasist movement and their magazines *Hlas*, *Slovenský obzor* and *Prúdy*. His interpretation of the relationship between Slovaks and Czechs were creating a historical narrative and a myth.

Keywords: František Votruba, cultural journalism, Czech-Slovak reciprocity, Hlasism

Pri mapovaní slovenskej literárnej kritiky zo začiatku 20. storočia, reflektujúcej ideové východiská, aktuálny stav, individuálne tvorivé výkony spisovateľov staršej i mladšej generácie, vydavateľskú prax a tiež formulujúcej isté vývinové a hodnotové perspektívy slovenskej literatúry z pozícií dynamizácie, demokratizácie a modernizácie súvekej slovenskej spoločnosti (*Slovenský obzor*, *Sborník slovenskej mládeže 1909*, *Prúdy*, čiastočne *Dennica*), sa tradične vychádza z článkov publikovaných na Slovensku a adresovaných slovenským čitateľom.² Viacerí literárni kritici z okruhu takzvanej druhej hlasistickej generácie však v danom čase pôsobili ako novinári v rôznych českých periodikách, s priamym pracovným zadaním informovať českú verejnosť o dianí na Slovensku – programový charakter tohto záujmu niektorých českých novín odrážala aj samostatná rubrika vydedená slovenskej tematike, napríklad v pražských novinách *Čas*, ktoré vydával Jan Herben, mala názov Slovenské věci. Bohdan Pavlů (1883–1938), František Votruba (1880–1953) a Anton Štefánek (1877–1964) využívali tento priestor v článkoch písaných po česky nielen na informácie, ale tiež na širšie analýzy a kritické rozbory, v ktorých dopĺňali a rozvíjali témy, ku ktorým sa vyjadrovali vo svojich slovenských príspevkoch.

František Votruba

Redaktorom českých novín (*Čas*, *Národní listy*, *Venkov*) a prispievateľom do rôznych českých periodík (*Přehled*, *Slovanský přehled*, *Naše doba*, *Česká revue*, *Ročenka Československé jednoty*, *Moravsko-slezská revue*, *Lidové noviny*, *Novina* a iné) bol od konca prvého desaťročia 20. storočia až do vojnových rokov aj F. Votruba. Vo svojich článkoch jednak informoval českú verejnosť o slovenských politických, hospodárskych, kultúrnych a literárnych pomeroch, jednak komentoval a českým čitateľom pripomínal význam českých

2 CHMEL, Rudolf: *Dejiny slovenskej literárnej kritiky*. Bratislava 1991; KUSÝ, Ivan: *Slovenská literárna kritika* 3. Bratislava 1981; CHMEL, Rudolf: *Hlasý v prúdoch času*. Bratislava 1983.

aktivít pre dynamizáciu slovenského života a taktiež naznačoval úlohy pre Slovensko.³

S českým prostredím bol F. Votruba priamo pracovne zviazaný v rokoch 1911–1918. Do Prahy prišiel ako korešpondent *Slovenského denníka* z Buda-
pešti, kde žil od roku 1903.⁴ Od marca 1911 pôsobil ako redaktor novín *Čas*,
„orgánu českej strany lidové“,⁵ s poverením naplňať rubriku Slovenské věci vy-
hradenú informáciám a komentárom o Slovensku. Jeho články vychádzali sprá-
vidla v pondelok, no len niektoré s jeho menom či s uvedením iniciál F. V., veľ-
ká časť z nich vyšla anonymne. Súbežne písal pre *Národní listy* (takisto pod
vlastným menom, značkou F. V. i bez uvedenia autorstva) a sporadicky aj pre
iné noviny. V rovnakom čase sa stal tajomníkom spolku Československá jedno-
ta, na čo ho jeho starostovi Josefovi Rotnáglovi odporučil vo februári 1911
Bohdan Pavlů.⁶ V Čechách prežil aj prvú svetovú vojnu,⁷ pričom stále pracoval
ako novinár: od roku 1915 do roku 1918 bol v redakcii denníka *Venkov*, tlačo-
vého orgánu Českej strany agrárnej, kde bola jeho priestorom najmä rubrika
Feuilleton, v ktorej publikoval pod autorskými značkami Dr. T-ský, T-ý
a Dr. Trnobranský.

Z textového korpusu Votrubových českých článkov o Slovensku sa do prvé-
ho zväzku jeho vybraných spisov, ktorý pripravil Ivan Kusý v roku 1954 (z plá-

-
- 3 Napríklad pri 25. výročí vzniku novín *Čas* v roku 1912 napísal: „Zásluha, že *Čas* otázku slovenskou posunul do stredú našich zájmů, a pravidelně se stará, aby nezmizela z českého programu, se dnes již uznává. Působení Času na Slovensku samém je kapitola méně známá, ale tím důležitější.“ VOTRUBA, František: Ještě slovo k 25letému jubileu Času. In: *Čas*, 1912, roč. 26, č. 2, 2. 1. 1912, s. 1. Toto Votrubovo hodnotenie Času zaznamenáva napríklad HARNA, Josef: Slovačofilství českých „realistů“ v předvečer první světové války. In: *Moderní dějiny*, 2014, roč. 22, č. 2, s. 47.
 - 4 Sám sa aj neskôr situoval do skupiny „Pešťanov“, ktorá spoluutvárala novú podobu súvekej slovenskej politiky a kultúry. Písal o tom v liste A. Štefánkovi z 12. mája 1950. Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív, osobný fond Anton Štefánek, signatúra 42 CH 38. Citované tiež KOCÁK, Michal: Vlček a Votruba v Literárnom archíve MS. In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. Martin 1982, s. 162.
 - 5 Miesto mu sprostredkoval B. Pavlů, ktorý odišiel do zahraničia ako vyslaný korešpondent *Národných listov*. FERENCŮHOVÁ, Bohumila: *Bohdan Pavlů : politická biografía 1883–1938*. Bratislava 2021.
 - 6 ROTNÁGL, Josef: *Češi a Slováci*. Praha 1945, s. 103–104; ŠIMKOVIČ, Alexander – VOTRUBOVÁ, Štefana: *Korešpondencia Františka Votrubu (1902–1944)*. Bratislava 1961, s. 264, poznámka č. 4.
 - 7 Po vypuknutí prvej svetovej vojny sa vyhol vojenskej službe útekom z Ružomberka, kde bol odvedený, najprv do Budapešti a potom do Prahy – v pozícii dezertéra, ktorý sa musel skrývať a žiť pod cudzími menami, bol až do konca vojny. VOTRUBOVÁ, Štefana: *Dezertérske roky Františka Votrubu (1914–1918)*. In: *Votrubov sborník*, Bratislava 1954, s. 186–203; VOTRUBA, František: *Tiché akordy*. Bratislava 1980, s. 118–121; KALÁČ, František: *Pražské roky Františka Votrubu*. In: *Votrubov sborník*. Bratislava 1954, s. 180–185.

novaného šesťdielného vydania vyšli však len dva zväzky),⁸ dostalo iba štrnásť článkov. Tie boli navyše v zhode s výrazne dobovo poplatnou ideologizujúcou koncepciou editora doplnené vysvetlivkami, ktoré „odhaľovali“ Votrubove názorové a politické omyly (čo súviselo s odmietnutím členov hlasistickej generácie ako predstaviteľov buržoáznej politiky 1. Československej republiky v zmenej spoločensko-politickej situácii po roku 1948).⁹ Prvý príspevok k bibliografii prác F. Votrubu pripravil v roku 1954 Alexander Šimkovič, s poznámkou, že „nateraz nie je možné urobiť úplnú bibliografiu“,¹⁰ pričom jedným z dôvodov bol značný počet pseudonymov a autorských značiek, aj neidentifikovaných, a tiež veľa anonymne vydaných článkov. I. Kusý využil editorskú skúsenosť s Votrubovým dielom na napísanie monografie o jeho literárnokritickej činnosti (1957),¹¹ v ktorej odkazuje aj na ďalšie články z českých periodík, nezauzaté A. Šimkovičom. Kompletný bibliografický súpis Votrubovej publicistiky neexistuje dodnes a hoci v jeho osobnej pozostalosti v Archíve SAV je položka Bibliografia vlastná, ide o fragmentárny súbor výstrižkov bez popisu.¹² Výberová bibliografia F. Votrubu v *Dejinách slovenskej literárnej kritiky* Rudolfa Chmela (1991) nezachytáva ani všetky časti príspevkov uverejňovaných na pokračovanie.¹³

8 VOTRUBA, František: *Vybrané spisy I. O literatúre (1903–1918)*. Bratislava 1954; VOTRUBA, František: *Vybrané spisy II. O literatúre (1919–1953)*. Bratislava 1955.

9 Napríklad stať Slovenské potreby kultúry a dnešná slovenská literatúra, uverejnená v roku 1912 v novinách *Čas*, bola vo vydaní vybraných spisov doplnená nasledovným komentárom: „I napriek viacerým chybám v interpretácii faktov uverejňujeme pre závažnosť materiálu“. KUSÝ, Ivan: Poznámky a vysvetlivky. In: VOTRUBA, František: *Vybrané spisy II. O literatúre (1919–1953)*. Bratislava 1955, s. 375. Podobne širšie koncipovaný článok Dnešná poesia slovenská (*Národní listy*, 1914) sa však vo výbere nenachádza.

10 ŠIMKOVIČ, Alexander: Príspevok k bibliografii prác Františka Votrubu. In: *Votrubov sborník*. Bratislava 1954, s. 348, súpis štúdií a článkov o literatúre tamže, s. 351–384.

11 Je to doposiaľ jediná literárnovedná monografia o F. Votrubovi, napísaná však z pozícií marxistickej literárnej histórie. Votrubove české články z predrevratového obdobia sú podľa I. Kusého „relatívne najpokrokovejším slovom českej i slovenskej buržoáznej tlače o problematike Slovenska. Votruba pomáтанý masarykovsko-hodžovským riešením spoločenských otázok je totiž zároveň pod vplyvom literatúry, ktorá bojovala za opravdivý humanizmus: za odhalovanie krívd, za aktívnu pomoc trpiacim, za mravnú spravodlivosť a čestnosť.“ KUSÝ, Ivan: *Cesta kritika. Literárne dielo Františka Votrubu*. Bratislava 1957, s. 178.

12 Archív SAV, Bratislava, osobný fond František Votruba. Signatúra III.D. Písomnosti z vlastnej tvorby. Bibliografia vlastná. IČ 251, škatuľa 11.

13 CHMEL, Rudolf: *Dejiny slovenskej literárnej kritiky*. Bratislava 1991, s. 227–228.

Slovenské témy

Prvý Votrubov zásadnejší informatívny príspevok o slovenskej literatúre publikovaný v českom prostredí predstavuje stať Slovensko literárni, ktorej štyri tematické kapitoly vyšli v rokoch 1909 a 1910 na sedem pokračovaní v dvoch ročníkoch časopisu *Přehled*, vydávanom v Prahe s podtitulom *Týždenník věnovaný veřejným otázkám*.¹⁴ Jeho vtedajší redaktor Emanuel Chalupný (1879–1958) bol Votrubovým rovesníkom, ktorý kedysi rovnako ako on študoval na gymnáziu v Táboře.¹⁵ Tento široko osnovaný príspevok v mnohom naznačil kľúčové myšlienkové línie a témy, opakovane sa objavujúce aj v jeho neskorších článkoch v českej tlači z rokov 1909–1918. Pri ich komparatívnom čítaní možno ako najfrekvencovanejšie vydeliť nasledovné okruhy: problematika československej vzájomnosti, pozícia slovenského národa ako čiastky spoločného československého národa, dejiny jazyka a jazykovej odluky (pre názornosť a lepšie pochopenie často s doplnkom historického exkurzu ku kľúčovým dejinným momentom a s poukazom na ideový dosah minulosti na súčasnosť), kritika Svetozára Hurbana Vajanského, prezentácia aktivít a cieľov takzvaného „mladoslovenského“ hnutia, čiže ideového okruhu časopisov *Hlas a Prúdy* (v analógii k českej situácii politického delenia na Mladočechov a Staročechov, definujúcej modernizáciu českého politického života od druhej polovice osemdesiatych rokov 19. storočia), stav dobovej slovenskej tlače, ľudové čítanie a organizácia knižného trhu. Tieto širšie tematické celky dopĺňali rôznorodé aktuálne informácie zo slovenského života.

Vytýčené témy v jeho textoch takpovediac cirkulovali, riešil ich opakovane, v rôznych súvislostiach, nanovo ich vysvetľoval, svoj výklad rozširoval – v súhrne vystupoval ako neochvejný zástanca myšlienky jednotného československého národa, ktorý sa síce vyjadroval k otázke jazykovej odluky, no s ohľadom na peripetie historického vývinu a hlavne perspektívy ďalšej česko-slovenskej spolupráce už pragmaticky akceptoval samostatnosť slovenčiny. Podľa neho už ne-

14 Tri časti vyšli v ročníku 7/1909, jedna časť ako samostatné pokračovanie, avšak bez ukončenia v ročníku 8/1910: VOTRUBA, František [F. V.; V.]: Slovensko literárni. In: *Přehled*, 1909, roč. 7, č. 40, s. 693–695; č. 43, s. 753–754; č. 44, s. 765–766; č. 48, s. 837–838; č. 49, s. 851–853; č. 51, s. 880–883; 1910, roč. 8, č. 40, s. 720–721. O neukončenosti – „*Tak například začal Votruba písať, ale nikdy nedokončil úvahy z literatúry slovenskej v nezávislom pokrokovom českom týždenníku Přehled*“ – píše aj KALÁČ, František: *Pražské roky Františka Votrubu*. In: *Votrubov sborník*. Bratislava 1954, s. 181.

15 Alexander Šimkovič, editor korešpondencie F. Votrubu, uvádza na margo ich osobnej známosti, že E. Chalupný „*uviedol Votrubu počas jeho pobytu v Táboře na schôdzky tamojšej sociálnej demokracie*“. ŠIMKOVIČ, Alexander – VOTRUBOVÁ, Štefana: *Korešpondencia Františka Votrubu (1902–1944)*. Bratislava 1961, s. 29, poznámka č. 4.

malo význam dramtizovať časovo vzdialené jazykové rozdelenie, skôr bolo potrebné „zapomínať na staré trpkosti a vzájemné křivdy“,¹⁶ čo bol postoj formujúci sa v okruhu českých slovakofilov od sedemdesiatych rokov 19. storočia, pre ktorých vedomie spoločných úloh a cieľov „bylo více než skrupule o mrtvou literu, o několik jazykových rozdílů, při nichž i tak jedno jsme“. ¹⁷ Apeloval na potrebu českej pomoci, spoluúčasti a českého pochopenia špecifických slovenských podmienok a okolností, upozorňujúc na to, že česko-slovenská vzájomnosť nie je prirodzená, vrodená vlastnosť Slovákov a Čechov, ale že sa jej treba učiť a systematicky a cielene ju rozvíjať.¹⁸ Výrazná je jeho tendencia k psychologizovaniu. Čechov síce informoval o slovenskej „čechofóbií“,¹⁹ ale zároveň ich žiadal o empatiu a prístup bez povyšovania sa. Aj keď české slovakofilske aktivity východiskovo definoval cez pojem „filantropického citu“,²⁰ odmietal české „kolonizačné“ správanie a Čechov vyzýval k istej zdržanlivosti. Opakovane upozorňoval na potrebu dlhšieho času, aby Česi mohli Slovensko spoznať a pochopiť.²¹

Ideologický koncept a funkcie

Vlastné jadro Votrubovej slovenskej publicistiky v českých periodikách z rokov 1909–1918 má legitimizačnú a zároveň agitačnú funkciu – je zamerané na propagáciu úsilí prvej a druhej hlasistickej generácie a časopisov *Hlas*, *Slovenský obzor* a *Průdy*. Pri vysvetľovaní vzniku, pôsobenia a hodnotenia tohto generáčného opozičného hnutia, jeho ďalších publikačných platforiem (napríklad ľudových časopisov *Naša zástava* a *Nové časy*) a konceptu drobnej práce apliko-

16 VOTRUBA, František [Dr. T-ský]: Česko-slovenská odluka a sblížení. Ku 50letému vlivu dualismu na slovenskou otázku. In: *Venkov*, 1916, roč. 11, č. 274, s. 2.

17 Tamže, s. 3.

18 „Otázka vzájemnosti stává se dnes hlavním bodem slovenských potřeb. Je na české veřejnosti, aby zde pochopila svou úlohu a slovenské otázky věnovala tolik pozornosti, kolik opravdu zasluží.“ VOTRUBA, František [F. V.]: Ze Slovenska (Dokončení.). In: *Národní listy*, 1911, roč. 51, č. 206, 28. 7. 1911, s. 4.

19 „Nemožno upřít, že v části slovenské veřejnosti tkví opravdu nechuť; dnes již jaksí instinktivní, vůči Čechům.“ Slovenské věci. K poměru československému. In: *Čas*, 1911, roč. 25, č. 147, 29. 5. 1911, s. 1.

20 VOTRUBA, František [Dr. T-ský]: Česko-slovenská odluka a sblížení. Ku 50letému vlivu dualismu na slovenskou otázku. In: *Venkov*, 1916, roč. 11, č. 274, 16. 11. 1916, s. 2.

21 VOTRUBA, František [Dr. T-ský]: Češi na Slovensku. In: *Venkov*, 1917, roč. 12, č. 115, 16. 5. 1917, s. 2–3; č. 126, 29. 5. 1917, s. 2–3.

vanej na oblasť kultúry (s akcentom na kategóriu ľudovosti) ²² vychádzal z aktuálnych ideologických potrieb skupiny, s ktorou sa názorovo identifikoval. V článkoch cez vybrané témy a motívy konštruoval dejiny tohto opozičného bloku, ktoré predstavoval ako vyústenie jednej línie historického vývinu slovenskej spoločnosti, reprezentovanej menami Ján Kollár, Pavol Jozef Šafárik a najmä generáciou Ľudovíta Štúra, označovanej pojmom Štúrova škola. Nasmerovanie článkov do českého kultúrno-politického diskurzu zakladala východisková idea česko-slovenskej vzájomnosti. Otázky česko-slovenských vzťahov historicky kontextualizoval, s príkladmi od raného stredoveku, ²³ pravidelne písal o štyristoročnom jazykovom a kultúrnom súžití Čechov a Slovákov. Ako píše Karol Hollý, tento postup bol „štandardnou nacionalistickou stratégiou“: „pre moderný historizmus, a teda aj čechoslovakistické myslenie je totiž príznačné, že dejiny mali zdôvodňovať a legitimizovať aktuálne ideologické postuláty.“²⁴ Gro výkladu F. Votrubu však tvorila situácia na Slovensku od osemdesiatych rokov, zástoj periodík *Slovenské pohľady* a *Národné noviny*, a hlavne názorový monopol a „diktatúra“ ich predstaviteľov S. H. Vajanského a Jozefa Škultétyho, obdivujúcich Rusko a ruskú politiku, voči ktorým sa postavila pokrokovito orientovaná mladá generácia hlásiaca sa k programu českého politického realizmu. Jeho interpretácia mala charakter kreovania historickej narácie a mýtizácie.²⁵

-
- 22 Návrtným motívom bola napríklad otázka českej knihy na Slovensku. Pretože domáci knižný trh bol silne deformovaný maďarizačnou politikou uhorského štátu, kultúrne úlohy sa presúvali na slovenské noviny a časopisy a českú knižnú výpomoc. VOTRUBA, František: Literárni Slovensko. In: *Přehled: týdeník věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1909, roč. 7, č. 40, s. 695. V rovnakom duchu písal aj v roku 1911: „Dnes čeká českou knihu nová úloha: vedle slovenské a spolu s ní budit na Slovensku život a vyhovovat kulturním potřebám, a hlavně objasnit zásady Hlasu a odvodit z nich konsekvence.“ VOTRUBA, František: Slovenská izolace kulturní. Ku problému československému. I. In: *Národní listy*, 1911, roč. 51, č. 78, 19. 3. 1911, s. 9. K tejto téme tiež VOTRUBA, František: Česká kniha – slovenská kniha – maďarská kniha (Slovo o svetovej literatúre). In: *Průdy*, 1912, roč. 3, č. 6, s. 219–224.
- 23 Napríklad články K otázke československé. In: *Ročenka Československé jednoty a výroční správa za rok 1913*, s. 18–36; Kořen československé otázky I., II. In: *Venkov*, 1917, roč. 12, č. 79, 4. 4. 1917, s. 2–3, č. 85, 11. 4. 1917, s. 2–3.
- 24 HOLLÝ, Karol: Čechoslovakistická argumentácia na prelome 19. a 20. storočia. In: HUDEK, Adam – KOPEČEK, Michal – MERVART, Jan, eds.: *Čecho/slovakismus*. Praha 2019, s. 87.
- 25 HUTCHEON, Linda: Nový pohľad na národný model. In: *Slovenská literatúra*, 2004, roč. 51, č. 2, s. 134; HOLLÝ, Karol: Formovania historickej pamäti o Andrejovi Kmeťovi. In: *Forum historiae : odborný internetový časopis pre históriu a príbuzné spoločenské vedy*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 24–25.

Otvorenie kánonu slovenskej literatúry

Votrubov obraz slovenskej literatúry, ako ho podával českým (a súbežne slovenským) čitateľom, možno do istej miery označiť ako tvorbu kánonu. Išlo mu nielen o zaradenie či prehodnotenie pozície relevantných autorov z minulosti (Ján Palárik) a súčasnosti (Pavol Országh Hviezdoslav), evaluáciu najaktuálnejších literárnych procesov (state o najnovšej slovenskej literatúre, slovenská moderna), inovatívne uvedenie dovtedy minoritnej a marginalizovanej autorskej skupiny (ženské autorky v slovenskej literatúre),²⁶ ale rovnako o selekciu, teda vylúčenie istých konkrétnych tvorcov z dejinného výkladu. Táto tendencia k revízii dovtedajšieho kánonu, k reinterpretácii uznávaného literárneho dedičstva a vyzdvihovaných klasikov (mŕtvych aj živých), je badateľná predovšetkým pri prezentácii a hodnotení diela Antona Bernoláka a S. H. Vajanského. V ich prípade – s využitím metafory Richarda Müllera formulovanej v kontexte literárnoteoretických úvah o podobách literárneho kánonu – F. Votrubovi „*chrám literatury se stává cílem demolicé*“.²⁷

Odmietnutie A. Bernoláka a bernolákovskej generácie

Pri odmietnutí bernolákovského hnutia pokračoval F. Votruba v línii literárno-historického výkladu Jaroslava Vlčka z jeho prác napísaných v osemdesiatych rokoch 19. storočia (*Literatura na Slovensku, její vznik, rozvoj, význam a úspěchy*, 1881; *Dějiny literatury slovenské*, 1890). A. Bernoláka vnímal ako iniciátora prvej jazykovej „slovenskej schizmy“, celé bernolákovské hnutie nemalo podľa neho žiadny význam ani hodnotu.²⁸ S ohľadom na vlastnú orientáciu na edukáciu ľudových vrstiev vytýkal bernolákovcom neľudovosť a elitárstvo. Kritický názor na nich často spájal s kritikou katolíckeho Spolku sv. Vojtecha (v dobovom úze sv. Adalberta) v Trnave (na rozdiel od pochopenia pre aktivity Matice slovenskej či spolku Transcius), čo sa v neskorších výkladoch vnímalo ako výraz jeho protiklerikalizmu.²⁹ Protikatolíckou dikciou a vyzdvihovaním iba

26 VOTRUBA, František [bez uvedenia mena, Dr. T-ský]: Ženy v slovenské literatuře I., II. In: *Venkov*, 1917, roč. 12, č. 31, 7. 2. 1917, s. 2–3, č. 32, 8. 2. 1917, s. 2–3.

27 MÜLLER, Richard: Literární kánon: modely (dis)kontinuity. In: *Česká literatura*, 2007, roč. 55, č. 2, s. 168.

28 Iný dobový názor, označujúci Bernolákovu kodifikačné gesto za skutok životného významu pre Slovákov, reprezentuje článok BUJNÁK, Pavel [P. B-k.]: Bernolákov význam pre literatúru slovenskú. In: *Prúdy*, 1913, roč. 4, č. 4, s. 136–139.

29 KUSÝ, Ivan: *Cesta kritika. Literárne dielo Františka Votrubu*. Bratislava 1957, s. 170. Sám Votruba definoval protiklerikalizmus ako súčasť boja za pokrok. Píše o tom v liste A. Štefán-

spisovateľov evanjelického vierovyznania sa svojím spôsobom zapojil do konštruovania jednokonfesionalnej identity slovenskej literatúry.

V roku 1913 pri 100. výročí úmrtia A. Bernoláka súbežne publikoval dva články, presnejšie dva varianty jedného textu – prvý pod názvom Antonín Bernolák – 1762–1813 vyšiel v pražskom *Čase* 13. januára 1913,³⁰ druhý Antonín Bernolák: K stému výročí smrti zakladateľa spisovnej slovenčiny vyšiel 15. januára 1913 v brnianskych *Lidových novinách*.³¹ V *Čase* predstavil A. Bernoláka v úvode článku ako prvého významného teoretika literárnej slovenčiny a jedného z prvých iniciátorov jazykovej odluky slovenčiny od češtiny, aby vzápätí prešiel k jeho radikálnej kritike: zvýraznil Bernolákov „nepriateľský“ pomer k češtine a jeho „nechuť“ k nej, ironizoval jeho úsilie, dokonca ho cez citát z predhovoru *Slovníka* obvinil z maďarizačných tendencií. Text zakončil nekompromisným odmietnutím celého bernolákovského pohybu:

„Literatura bernolákovská – vyjímaje hospodárské populární knížky Fándliho – do lidu nevnikala. Byla mrtvá už při svém zrození. Neměla mimo úzkoprý a jednostranný nacionalismus žádné vlastní myšlenky, a tendence její byly reakční. Chlouba školy, Palkovičův překlad Svatého písma starého a nového zákona (1829–1833) je dílo bezcenné, a sám umírněný Šafařík řekl o něm, že je škoda papíru, který se ním potiskl. Jediný básník školy, který ohlásil se až v letech třicátých, Jan Hollý, tkvěl rovněž v jejím ideovém kruhu, a také nepronikl. Celé hnutí, vzdor podporám mecenášů a agitaci, zaniklo beze stopy a bez vlivu. Obrat a opravdový, živý a na výši doby stojící ruch přinesli teprve Kollár a Šafařík, a později škola Štúrova.“³²

V článku v *Lidových novinách* upozorňoval už názvom na Bernolákovu zakladateľskú pozíciu („zakladateľ spisovnej slovenčiny“), bol rovnako kritický a totožné bolo aj myšlienkové vyústenie – s priznaním zásluh až generácii L. Štúra, ktorá podľa neho neprevzala od bernolákovcov nič. Spoločná bola tiež formulácia o bezmyšlienkovitosti a úzkoprýsom nacionálnom separatizme bernolákovskej literatúry. Celkové hodnotenie tu však F. Votruba doplnil zmienkou, že dielo samotného A. Bernoláka bolo a je v slovenskom prostredí neodôvodnene preceňované, a teda neadekvátne vykladané: „Slovenská tradice vidí

kovi z 12. mája 1950. Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív, osobný fond Anton Štefánek, signatúra 42 CH 38. Citované tiež KOCÁK, Michal: Vlček a Votruba v Literárnom archíve MŠ. In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. Martin 1982, s. 162.

30 VOTRUBA, František [bez uvedenia mena]: Antonín Bernolák – 1762–1813. In: *Čas*, 1913, roč. 27, č. 12, 13. 1. 1913, s. 1.

31 VOTRUBA, František [–o–]: Antonín Bernolák: K stému výročí smrti zakladateľa spisovnej slovenčiny. In: *Lidové noviny*, 1913, roč. 21, č. 14, 15. 1. 1913, s. 1–2.

32 VOTRUBA, František [bez uvedenia mena]: Antonín Bernolák – 1762–1813. In: *Čas*, 1913, roč. 27, č. 12 (13. 1. 1913), s. 1.

v něm národovce, uvědomělého Slováka atd., ale to vše falešnými skly apotheosy J. M. Hurbana (v článku Slovensko literární v Sl. Pohľadech z r. 1846), nekriticky přejímaná a živená přes půl století.“³³ Tento moment vztiahol aj na celok bernolákovskej literatúry, ktorá „dlouho žila v myslích tím, co se do ní ex post vkládalo, nekritickým přečeňováním skutečného vlivu a ceny“.³⁴

Odmietnutie A. Bernoláka a bernolákovcov riešil aj v článku Čeština na Slovensku (Z bojů o slovenčinu) v denníku *Venkov* v roku 1916: „První jazyková odluka, způsobená vystoupením Antonína Bernoláka 1787, který osnoval spisovný jazyk na západním, češtině blízkém dialektu přešpurském, týkala se pouze katolíků. Bylo to hnutí kulturně slabé, naprosto nelidové, omezené na úzký kruh kněžských učenců, a průběhem doby úplně zaniklo.“³⁵ Pri tomto názore zotrval v podstate až do konca života.³⁶

Kritika S. H. Vajanského

V dejinách slovenskej literatúry je všeobecne rozšírený poznatok, že F. Votruba sa na prelome prvého a druhého desaťročia 20. storočia profiloval ako Vajanského najzásadnejší kritik. Otvorene mu išlo o negáciu Vajanského, sponchybnenie jeho autority, oficiálnej pozície, prínosu a významu. Podľa Jána Števéčka bola Votrubova kritika morálna aj estetická,³⁷ no výstižnejšie je uvažovať – v nadväznosti na reflexie Petra A. Bílka o kánone ako o probléme literárnohistorickej metodológie – o kritike personalizačnej a ideologizujúcej,³⁸ ktorej cieľom bolo odsunúť Vajanského z centralizovanej pozície na perifériu.

Votrubovo kritické gesto bolo viac-menej pochopiteľné: osobne bol konfrontovaný s Vajanského útokmi na predstaviteľov mladej nastupujúcej generá-

33 VOTRUBA, František [-o-]: Antonín Bernolák: K stému výročí smrti zakladatele spisovné slovenčiny. In: *Lidové noviny*, 1913, roč. 21, č. 14, 15. 1. 1913, s. 1.

34 Tamže, s. 2.

35 VOTRUBA, František [Dr. T-ský]: Čeština na Slovensku (Z bojů o slovenčinu). In: *Venkov*, 1916, roč. 11, č. 297, 13. 12. 1916, s. 2.

36 Pri udelení čestného doktorátu Slovenskej univerzity v roku 1950 predniesol inauguračnú prednášku s názvom *Lud v bernolákovskej a štúrovskej reforme*. Neskôr bola publikovaná pod titulom *Funkcia ľudu v bernolákovskej a štúrovskej reforme*. K dialektickým rozporom v dobe uzákonenia spisovnej slovenčiny. In: VOTRUBA, František: *Vybrané spisy II. O literatúre (1919–1953)*. Bratislava 1955, s. 214–249.

37 ŠTEVČEK, Ján: Pokus o historickú interpretáciu Votrubovho diela (Skica). In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. Martin 1982, s. 141.

38 BÍLEK, Petr A.: Kánon, kanoničnosť a kanonizácia jako literárnohistorické konstrukty. In: PAPOUŠEK, Vladimír – BÍLEK, Petr A.: *Cosmogonia: Alegorické reprezentace „všeho“*. Praha 2012, s. 89–92.

cie, ktorí chceli svojimi aktivitami narušiť dovtedajší slovenský tradicionalizmus a konzervativizmus. Kritika Vajanského sa v jeho článkoch vynára na množstve miest a v najrozličnejších súvislostiach: pri všeobecnej charakteristike slovenského intelektuálneho prostredia, pri rozборе Vajanského literárnych diel,³⁹ v článkoch o ich českých vydaniach, v prehľadoch slovenskej literatúry a slovenskej žurnalistiky, v nekrológu pri jeho úmrtí v roku 1916.

Pomerne veľký priestor mu venoval aj v stati Slovensko literárni (1909), a to v kontexte prehľadu a hodnotenia slovenských novín a časopisov, pri definovanej pozície (literárnej) kritiky v slovenskom kultúrnom živote, a tiež v širšej samostatnej analýze jeho literárneho diela, celkom príznačne upozorňujúc na neprítomnosť emocionálne prežitej česko-slovenskej vzájomnosti vo Vajanského postojoch a poézii:

„V otázce československé vroucího tónu u Hurbana nehledejme. Český národ sám zápasí, zbraně jeho jsou jiné, než po jakých básník touží a z východu čeká. Trpělivá práce drobná, úsilí o hospodářské osvobození, o lidové vzdělání, vytrvalá řada drobných vítězství nezaujmu jeho mysl. [...] Jinak otázka kulturního sblížení ho mnoho netanguje, jmenovitě od té doby, co z Čech přichází nebezpečí všelijakých ‚ismů‘, v nichž vidí oslabení národního cítění, lhostejnost, hotovou zradu. I tehdy, věnuje-li této otázce pozornost, nemůže vyvážit z duše hlubšího citu – neleží mu tak na srdci jako druhé, není částí jeho myšlení, ale nahodilým agregátem.“⁴⁰

Vajanského ako básnika definoval s negatívnou dikciou slovami „básník spíše programový, básník nacionalizmu“,⁴¹ hoci, paradoxne, nacionálny aspekt pozitívne vyzdvihoval u Ivana Kraska ako najvýznamnejšieho predstaviteľa novej slovenskej literatúry, o ktorom napísal, že je to „vlastní básník dnešního Slovenska, hluboko jitrěný jeho osudem“.⁴² Na druhej strane bol schopný uznať Vajanského estetický cit pre kvalitnú literatúru, hoci súběžne s upozornením na jeho osobnostné psychologické limity.⁴³

39 Povedané s R. Chmelom, bol „pokračovateľom hlasistického sporu s Vajanským [...], preto považoval za nevyhnutné rozbiť jeho legendu nielen v intenciách politicko-sociálnych názorov (ako to robili hlasisti), ale i ostrejšou analýzou jeho prozaického diela, z ktorej mu vyplynul konzervatívny spoločenský názor aj slovesné slabiny jeho próz“. CHMEL, Rudolf: *Dejiny slovenskej literárnej kritiky*. Bratislava 1991, s. 199.

40 VOTRUBA, František: Literárni Slovensko III. In: *Přehled: týdeník věnovaný veřejným otázkám*, Praha, 1909, roč. 7, č. 51, s. 880.

41 VOTRUBA, František: Literárni Slovensko (pokračování). In: *Přehled*, 1909, roč. 7, č. 49, s. 851.

42 VOTRUBA, František: Z nové slovenské literatury IX. In: *Lidové noviny*, 1912, roč. 20, č. 112, 25. 4. 1912, s. 1.

43 „Hurban je kritik bystrý, na podiv jemně cítící. Jemu neušel ani jeden cenný zjev slovenské knižní produkce – pokud ovšem mu nebyl osobně nesympatický (na př. Gregor-Tajovský). V tom

Vymedzením sa voči Vajanskému začínal tiež článok Z novú slovenskú literatúru (1912). Pri rekonštrukcii literárnej situácie na Slovensku na konci 19. storočia však k Vajanskému pričlenil rad epigónov, ktorí sa spolu s ním podieľali na jej celkovej stagnácii a neživotnosti.⁴⁴ Tento moment zároveň identifikoval ako impulz na vystúpenie mladých za novú podobu slovenskej literatúry: „A právě této strnulosti a duševnímu pohodlí platil útok nové generace. Poesii, která netroufá si vyjádřiti city dneška, moralistice, která místo zrcadlení opravdového života podává šablonu, žurnalistice, která pátrá po cizích generálech a nemá citu pro akutní potřeby domácí.“⁴⁵ Do popredia tým vysunul generačné hľadisko, ako základnú tendenciu svojho výkladu. Aj pri ďalšom rozvíjaní témy sa však vracia k Vajanskému, trebárs v rámci drobných profilov iných autorov, napríklad J. Škultétyho, kde o Vajanskom píše, že „z odporu proti internacionální poesii Vrchlického a proti Zeyerovi přezírá český svět literární, stává se pak činitelem kulturního separatismu a odcizení“.⁴⁶

Prostredníctvom Vajanského „detronizácie“, hoci len dočasnej, ako Votrubovu kritiku označil J. Števček,⁴⁷ si F. Votruba vytvoril priestor na ocenenie a vyzdvihnutie ideového smerovania vlastnej skupiny, ku ktorej sa hlásil.

Hodnotová bilancia

Ako ukazujú príklady A. Bernoláka a S. H. Vajanského (no týka sa to aj iných osobností, napríklad Jozefa Miloslava Hurbana), F. Votruba neponímal žáner príležitostného článku (pri okrúhlym výročí narodenia alebo úmrtia, aktuálnom životnom jubileu, skone) len ako priestor na formálne pripomenutie. Ak išlo o tvorcov, s ktorými polemizoval, celkom prevážilo kritické posúdenie až odsúdenie.⁴⁸ Tých, ktorých si vážil a obdivoval, s úctou oslávil a pozdravil – napríklad P. O. Hviezdoslava, Jana Herbena, Pavla Blaha, Vavra Šrobára.

případě byl umlčen.“ VOTRUBA, František: Literární Slovensko. In: *Přehled: týdeník věnovaný veřejným otázkám*. Praha, 1909, roč. 7, č. 40, s. 694.

44 V próze Gustáv Maršall Petrovský, Elena Maróthy Šoltéssová, Terézia Vansová, Anton Bielek, v poézii Izidor Žiak Somolický, Martin Sládkovičov.

45 VOTRUBA, František: Z nové slovenské literatúry I. In: *Lidové noviny*, 1912, roč. 20, č. 18, 20. 1. 1920, s. 1.

46 VOTRUBA, František: Z nové slovenské literatúry VI. In: *Lidové noviny*, 1912, roč. 20, č. 71, 13. 3. 1920, s. 1.

47 ŠTEVČEK, Ján: Pokus o historickú interpretáciu Votrubovho diela (Skica). In: *O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. Martin 1982, s. 141.

48 Negácia aj na úrovni nekrológu pripomína písanie F. X. Šaldu, osnované na východiskovom polemickom geste; príkladom môže byť Šaldov nekrológ za Jaroslavom Vrchlickým. ŠALDA, František Xaver: Několik poznámek k Jaroslavu Vrchlickému. In: *Novina*, 1912, roč. 5, č. 21,

Práve Hviezdoslav stelesňoval pre neho estetický protipól Vajanského. Tým bolo určené aj odlišné emocionálne naladenie, s akým k nemu pristupoval – bolo sympatické a hodnotovo pozitívne. V roku 1912, na podklade aktuálneho českého vydania Hviezdoslavovej epickej poézie, napísal informatívno-hodnotiaci článok do časopisu *Novina* (s podtitulom *List duševní kultury české*, redaktori Jan Svatopluk Machar, F. X. Šalda a Jindřich Vodák), ktorý začínal slovami: „Trojčíslový svazeček Hviezdoslavovy epiky v Světové knihovně (*Básně biblické*) upozorní snad konečně český svět literární na tuto velkou, svéráznou osobnost, mohutný talent epický, jistě nejsilnější v společně naší literatuře, který při úplném vzájemném odcizení mezi Čechy a Slováky jest u nás nedocenen a skoro neznám.“⁴⁹ K Hviezdoslavovej osobnosti a dielu sa v českej publicistike vracal opakovane.⁵⁰

Hviezdoslavovskú interpretáciu z roku 1912 neskôr, v roku 1914, dopracoval a rozšíril, a nový text publikoval na Slovensku.⁵¹ Na slovenskú verziu kriticky zareagoval Jur Janoška v *Cirkevných listoch*, pišúc o Votrubovom nepochopení Hviezdoslavovej náboženskej lyriky.⁵² *Národné noviny* prebrali Janoškov článok a S. H. Vajanský k nemu so zášťou pridal vlastný komentár v redakčnej poznámke pod čiarou: „F. V. nie je Slovák, ale cudzí človek, nevzdelaný, so strakatou prešlostou, ktorý už dávno nepovolane so lžou a infámioiu fušuje do literatúry, špiní, haní a kritikastruje.“⁵³

Propagátor slovenskej literatúry v Čechách

Napriek tomuto Vajanského hanlivému názoru vystupoval F. Votruba v českom prostredí predovšetkým ako propagátor slovenskej literatúry. Českým čitateľom predstavoval v podobe samostatných medailónov, recenzií i krátkych notíc významné slovenské osobnosti minulosti aj súčasnosti, ich činnosť a diela (z literátov to boli okrem spomenutých S. H. Vajanského a P. O. Hviezdoslava napríklad Karol Kuzmány, Samo Chalupka, Ľudovít Vladimír Rizner, Pavel Ko-

27. 9. 1912, s. 649–653; č. 22, 11. 10. 1912, s. 676–978; ŠALDA, František Xaver: Smrt Jaroslava Vrchlického a jeho dílo. In: *Česká kultura*, roč. 1, 1912, s. 27–29. Šaldovské inšpirácie možno identifikovať na viacerých miestach Votrubovej autorskej metódy.

49 VOTRUBA, František: Hviezdoslav. In: *Novina, list duševní kultury české*, 1911–1912, roč. 5, sešit 11, 26. 4. 1912, s. 336–337, sešit 12, 10. 5. 1912, s. 368–370.

50 VOTRUBA, František: Hviezdoslav. In: *Venkov*, 1915, roč. 10, č. 309, 25. 12. 1915, s. 5.

51 VOTRUBA, František [V., F. V.]: Hviezdoslav. K celkovej charakteristike jeho literárnej tvorby. In: *Průdy*, 1914, roč. 5, č. 3–4, s. 138–142, č. 6, s. 265–268.

52 JANOŠKA, Jur: V Prúdoch o Hviezdoslavovi. In: *Cirkevní listy*, 1914, roč. 28, s. 121.

53 *Cirkevní listy*. In: *Národné noviny*, 1914, roč. 45, č. 44, 16. 4. 1914, s. 2.

keš Kýčerský, z osobností angažujúcich sa v politike Matúš Dula, Pavel Blaho, Vavro Šrobár, Miloš Krno), aktuálne literárne pohyby (nástup slovenskej moderny), ale aj kultúrno-politickú geografiu Slovenska (cez cyklus článkov o slovenských mestách a ich význame pre rozvoj slovenského života, ktorými dopĺňal súvekkú diskusiu o potenciálnom hlavnom meste Slovenska – Turčiansky Sv. Martin, Trnava, Trenčín, Liptovský Sv. Mikuláš, Nitra, Zvolen, Prešporok), politické okolnosti slovenskej stagnácie a kultúrnej izolácie (s odkazom na neexistujúce inštitucionálne školské a kultúrne zázemie a duševnú a morálnu maďarizáciu) i sociálne podmienky (napríklad vplyv uhorskej/maďarskej mentality na podobu spoločenských kontaktov). Články písal z pozície Čecha žijúceho na Slovensku i v hlavnom meste Uhorska (príspevky porovnávajúce Prahu a Budapešť či spôsoby českého a maďarského spoločenského správania sa), ale v slovenskom prostredí už aklimatizovaného a udomácneného (píšuceho o pomeroch „u nás na Slovensku“). Len výnimočne dával dôraz na vlastnú českú identitu.

Panoráma slovenskej literatúry

Samostatnú skupinu v českej literárnej publicistike F. Votrubu tvoria štyri širšie koncipované prehľadové články, približujúce obraz aktuálnej slovenskej literatúry v kontexte politických podmienok a kultúrnej situácie Horného Uhorska, koncepcne členené na niekoľko tematických celkov, ktoré pre svoj širší rozsah vychádzali na niekoľko pokračovaní: Slovensko literárni (*Přehled*, 1909), Z nové slovenské literatury (*Lidové noviny*, 1912),⁵⁴ Slovenské potreby kulturní a nová slovenská literatura (*Čas*, 1912),⁵⁵ Dnešní poesie slovenská (*Národní listy*, 1914).⁵⁶ České prostredie v nich oboznamoval s východiskovým stavom, novými menami a aktuálnym smerovaním slovenskej literatúry, pričom sa neobmedzoval iba na výpočet autorov, ale uvádzal aj vlastné estetické súdy, tak ako ich naznačil už v stati Z novej literatúry publikovanej v *Sborníku slovenskej literatúry 1909*, kde hodnotovo vyznačil tvorbu J. Jesenského, J. G. Tajovského

54 VOTRUBA, František: Z nové slovenské literatury I.–X. In: *Lidové noviny*, 1912, roč. 20, č. 18, 20. 1. 1912, s. 1–2; č. 25, 27. 1. 1912, s. 1–2; č. 35, 6. 2. 1912, s. 1–2; č. 49, 20. 2. 1912, s. 1–2; č. 71, 13. 3. 1912, s. 1–2; č. 78, 20. 3. 1912, s. 1–2; č. 85, 28. 3. 1912, s. 1–2; č. 112, 25. 4. 1912, s. 1–2; č. 131, 14. 5. 1912, s. 1–2.

55 VOTRUBA, František [bez uvedenia mena]: Slovenské potreby kulturní a dnešní slovenská literatura. In: *Čas*, 1912, roč. 26, č. 267, 26. 9. 1912, s. 2–3; č. 268, 27. 9. 1912, s. 2–3; č. 272, 1. 10. 1912, s. 2–4; č. 273, 2. 10. 1912, s. 2–3.

56 VOTRUBA, František [bez uvedenia mena]: Dnešní poesie slovenská. In: *Národní listy*, 1914, roč. 54, č. 190, 14. 7. 1914, s. 1–2; č. 191, 15. 7. 1914, s. 1–2.

a I. Kraska, ktorého pozícia v závere symbolizovala súveký estetický vrchol. Okrem analýzy modernistických tendencií však venoval samostatnú pozornosť realistickej žánrovej forme takzvanej ľudovej poviedky,⁵⁷ čo súviselo s tým, že kritérium ľudovosti bolo konštantou jeho ideového programu. Iným dôležitým aspektom jeho prístupu je široké chápanie literatúry, ako celostného a integrujúceho pojmu – vždy zdôrazňoval, že literatúra neznamená len beletriu, preto do svojich výkladov pravidelne zahrňal reporty o vedeckej a odbornej literatúre, vzdelávacej literatúre pre ľud, tiež o časopisoch a kultúrnych inštitúciách. Jeho prehľadovo-bilančné články o slovenskej literatúre tak reflektovali širokú materiálovú bázu, no zároveň formulovali nové estetické hodnoty a programové ciele hnutia mladej generácie. Aj preto priatelia a spolupracovníci vyzývali na ich podklade F. Votrubu k vydaniu dejín novšej slovenskej literatúry a zostaveniu jej antológie.⁵⁸ Tento návrh mal zjavne kanonizačnú funkciu: knižné vydanie by pomohlo sprostredkovať, rozšíriť a presadiť hodnoty ich generačného zoskupenia v oblasti literatúry, teda inými slovami, inštitucionálne by prezentovalo novo kreovaný kánon.

Iný variant nacionalizmu

Kým Vavro Šrobár alebo Bohdan Pavlů vo svojej publicistike kriticky analyzovali predchádzajúce slovenské politické myslenie,⁵⁹ F. Votruba sa sústredil na prehodnocovanie tradície slovenskej literatúry. Svoj výklad jej najnovšej fázy postavil na generačnej diferenciacii, ktorá zároveň zaisťovala novú estetickú kvalitu. V pozadí jeho uvažovania však stále bola politická opozícia voči „starým“ v slovenskom národnom hnutí. Chápanie kultúry bolo pritom prvkom, ktorý zblížoval oba myšlienkové prúdy – tak martinskí konzervatívci, ako aj hlasisti vnímali kultúru ako nástroj národnej mobilizácie a kultivácie národa, pristupovali k nej z pozícií nacionalizmu, akceptovali jej nacionalistickú angažovanosť, aj keď v odlišných variantoch. F. Votruba vo svojich českých článkoch zasadzoval slovenskú literatúru do rámcov nacionalistického konceptu českoslovakizmu, vymedzujúc jej pozíciu na pozadí úvah o česko-slovenskej vzájom-

57 Martin Kukučín, Ludmila Podjavorinská, Timrava, J. G. Tajovský, Samo Czambel-Danielovič, Juraj Slávik-Neresnický.

58 J. Slávik-Neresnický sa F. Votrubu v liste z 12. apríla 1912 pýtal: „*Tvoje dejiny novšej slovenskej literatúry nechceš by vydať po slovensky Párička?*“ I. Kusý túto otázku dával do súvislosti s článkom z Lidových novín. KUSÝ, Ivan: *Cesta kritika. Literárne dielo Františka Votrubu*. Bratislava 1957, s. 187.

59 PICHLER, Tibor: Nacionalizmus, konzervativizmus, modernizmus: o politickej diskusii na stránkach časopisu Prúdy. In: *Filozofia*, 2005, roč. 60, č. 10. s. 762.

nosti, česko-slovenskej kultúrnej kooperácii či „úprimnej vzájomnostnej súčinnosti“.⁶⁰ V tomto zmysle neprekračoval politické rámce hlasistického uvažovania. Autonómny estetický model však prezentoval cez hodnotiace súdy konkrétnych literárnych diel slovenskej moderny, keď akcentoval subjektívnosť, hĺbkové etické dimenzie a stvárnenie privátnych a silne individualizovaných zážitkov (náboženskej askézy, mystiky, erotiky a podobne). V postihnutí týchto nových kvalít modernistickej poézie a prózy spočíva hlavná vývinová hodnota jeho literárnokritického diela – v kontexte jeho českej kultúrnej a literárnej publicistiky ich celkom príznačne dopĺňa porovnávanie s typovo relevantnou českou modernistickou literatúrou.

POUŽITÉ ZDROJE

Archívne pramene

Archív Slovenskej akadémie vied
osobný fond František Votruba

Slovenská národná knižnica v Martine, Literárny archív
osobný fond Anton Štefánek

Tlačou vydané pramene

ŠIMKOVIČ, Alexander – VOTRUBOVÁ, Štefana: *Korešpondencia Františka Votrubu (1902–1944)*. Bratislava 1961

VOTRUBA, František: *Tiché akordy*. Bratislava 1980

VOTRUBA, František: *Vybrané spisy I. O literatúre (1903–1918)*. Bratislava 1954
VOTRUBA, František: *Vybrané spisy II. O literatúre (1919–1953)*. Bratislava 1955

Periodiká

Čas

Česká kultura

60 VOTRUBA, František [bez uvedenia mena]: Slovenské věci. Česko-slovenská vzájemnost a Maďari. In: *Čas*, 1911, roč. 25, č. 230, 21. 8. 1911, s. 1. K tejto téme tiež VOTRUBA, František: K československé vzájemnosti v literatúre. In: *Česká revue*, 1914–1915, roč. 8, č. 9 (06/1915), s. 545–553. K odbornej reflexii problematiky napríklad ZELENKOVÁ, Anna: *Mezdi vzájomnosťou a nevzájomnosťou. Sondy do česko-slovenských a slovensko-českých literárnych vzťahov*. Praha; Nitra 2009.

Česká revue
Lidové noviny
Národní listy
Národné noviny
Novina
Prúdy
Přehled
Venkov

Literatúra

- BÍLEK, Petr A.: Kánon, kanoničnost a kanonizace jako literárněhistorické konstrukty. In: PAPOUŠEK, Vladimír – BÍLEK, Petr A.: *Cosmogonia: Alegorické reprezentace „všeho“*. Praha 2012, s. 89–92
- FERENČUHOVÁ, Bohumila: *Bohdan Pavlů : politická biografía 1883–1938*. Bratislava 2021
- HARNA, Josef: Slovakofilství českých „realistů“1 v předvečer první světové války. In: *Moderní dějiny*, 2014, roč. 22, č. 2, s. 39–69
- HOLLÝ, Karol: Čechoslovakistická argumentácia na prelome 19. a 20. storočia. In: HUDEK, Adam – KOPEČEK, Michal – MERVART, Jan, eds.: *Čecho/slovakismus*. Praha 2019, s. 71–95
- HOLLÝ, Karol: Formovania historickej pamäti o Andrejovi Kmeťovi. In: *Forum historiae : odborný internetový časopis pre históriu a príbuzné spoločenské vedy*, 2008, roč. 2, č. 1, s. 23–69
- HUTCHEON, Linda: Nový pohľad na národný model. In: *Slovenská literatúra*, 2004, roč. 51, č. 2, s. 132–148
- CHMEL, Rudolf: *Dejiny slovenskej literárnej kritiky*. Bratislava 1991
- CHMEL, Rudolf: *Hlasy v prúdoch času*. Bratislava 1983
- KUSÝ, Ivan: *Cesta kritika. Literárne dielo Františka Votrubu*. Bratislava 1957
- KUSÝ, Ivan: *Slovenská literárna kritika 3*. Bratislava 1981
- MÜLLER, Richard: Literární kánon: modely (dis)kontinuity. In: *Česká literatúra*, 2007, roč. 55, č. 2, s. 167–178
- O diele Jaroslava Vlčka a Františka Votrubu*. Martin 1982
- PICHLER, Tibor: Nacionalizmus, konzervativizmus, modernizmus: o politickej diskusii na stránkach časopisu Prúdy. In: *Filozofia*, 2005, roč. 60, č. 10, s. 761–773
- ROTNÁGL, Josef: *Češi a Slováci*. Praha 1945
- ZELENKOVÁ, Anna: *Medzi vzájomnosťou a nevzájomnosťou. Sondy do česko-slovenských a slovensko-českých literárnych vzťahov*. Praha; Nitra 2009

